

Петар С. Ђурчић*

*Институт за европске
студије*

У ТРАГАЊУ ЗА ВРЛИНОМ НАЦИОНАЛИЗМА

Hazoni, Joram. 2021. *Vrlina nacionalizma*. Beograd: Clio – Institut za evropske studije, 273 str.

Нације широм света представљају чињеницу историје и тренутне реалности. Ипак, у савременом добу однос према национализму јесте, у најмању руку, амбивалентан. Са једне стране, родољуби и патриоте

неретко исказују дивљење дајући национализму посебно место међу духовним стањима човечанства. Са друге стране, критичари национализма врло често умеју да на разне начине искажу своју антипатију према том феномену сматрајући га морално и духовно наказним и опасним по хуманитет. Како се у историји борба између присталица и критичара заостравала, тако су се с временом појављивала и дела која представљају израз мотивације многих писаца да национализам разумеју, оправдају или оповргну. Један од таквих покушаја представља и књига *Врлина национализма* израелског филозофа и политиколога Јорама Хазонија. Ово дело се пред српском публиком појавило недавно захваљујући преводу Сање и Мише Ђурковића, а у издању Института за европске студије и издавачке куће Клио.

Може ли национализам имати своју врлину? На ово велико питање Хазони током целе књиге читаоцима нуди различите аргументе који иду у прилог његовој тези о потреби постојања национализма. Као Јеврејин, израелски патриота и циониста,

* Имејл-адреса: petar.pero.curcic@gmail.com.

Хазони покушава да реактуелизује потребу постојања националне државе речима да „национализам на ком сам одрастао (Хазони-прим. аут.) представља скуп принципа који подразумевају да је свет најбоље уређен када народи могу сами да одређују правац свог кретања, да негују своје традиције и да следе сопствене интересе без уплитања других”. За израелског аутора нација подразумева „одређени број племена која деле исти језик или религију, и која имају заједничку историју удруживања с циљем заједничке одбране или остварења неких других крупних подухвата”.

Пишући из јеврејске перспективе која је утемељена на традицијама Старог завета, Јорам Хазони отворено слави вишемиленијумску тежњу Јевреја да у борби против разних империја створе слободну нацију на заветној земљи. Међутим, читалац ових редова може се запитати ко су у ствари Хазонијеви „други” који представљају непријатеље национализма. Поред ривалских народа жељних остварења сопствених интереса, аутор је пре свега национализму супротставио империјализам као ривалски концепт. Дефинишући империјализам, Ха-

зони тврди да он „тежи томе да у свету успостави мир и просперитет тако што ће у највећој могућој мери ујединити човечанство у јединствен политички режим”.

Живећи у времену (а посебно на простору) где се у појединим круговима непрестано истичу и славе мирнодопски покушаји сваке врсте, тежња империје да успостави мир може деловати као још један доказ о потреби спутавања и/или коначног укидања наводно реметилачког и рушилачког национализма. Међутим, Јорам Хазони тврди супротно. За аутора, империја својим деловањем насилно спутава слободе и огњем и мачем доноси у суштини неправедан светски мир. Империје са својим центрима намећу правила игре и успостављају поредак субординације који, сегрегацијом већине народа, одговара нацији у центру и њеним најближим савезницима. Пишући о империјама, он се не задржава на одређеној епохи, већ тежи да борбу империја и нација представи као црвену нит људске прошлости.

Будућим читаоцима књиге свакако може бити занимљив Хазонијев став о хришћанском схватању светске и националне владе. Пишући као нехришћанин, Ха-

зони представља две супротстављене концепције слободе у хришћанству. Премда се залагала за универзална верска начела која су била праћена тежњама за универзалном световном владавином, Римокатоличка црква није могла да у себи помири дух општости са духом нације који је успостављен у Старом завету. Због тога, Хазони напомиње да је процес националне еманципације снажно подривао универзалистичке идеје цркве у Риму још у средњем веку када су поједини римокатолички народи попут Француза, Енглеза (до Хенрија VIII), Чеха и Пољака формирали снажан национални идентитет.

Поред старог римокатоличког, опасност национализму представљају, према мишљењу аутора, и либерализам и марксизам. Уз то, Хазони сматра да је последњих деценија империјални поредак Сједињених Држава, базиран на либералним начелима, представљао препреку повратку на стара схватања о слободи националних држава.

Супротно империјализму стоји национализам. Време пуне националне еманципације долази тек, сматра аутор, са реформацијом. Протестантизам је донео повратак Старом завету

и, самим тим, ревитализовао потребу о нужности стварања нових Израиља на западу. Због снажног подражавања јеврејског примера многи протестантски народи створили су снажне националне државе базирајући их на моралном минимуму (десет Божијих заповести као природном закону) и праву на национално самоопредељење. Доминација концепта нације, сматра Хазони, трајала је све до половине XX века када империјализам узвраћа ударац. Тек су излазак Британије из ЕУ и победа сада већ бившег председника Доналда Трампа на председничким изборима 2016. године означили почетак нових идејних струјања на западу.

С пуним правом може се поставити питање које су то компаративне предности национализма у односу на империјални поредак. На првом месту нација је, како је посматра аутор, знатно природнија заједница људи будући да почива на заједничком пореклу, језику, религији, одбрамбеним интересима и везама личне лојалности. Дајући посебну улогу лојалности, Хазони разликује пословну лојалност и лојалност породици. Ове две врсте разликују се по трајности, интензитету, дубини и сврси. Наиме, пре-

дузећа нису трајна ни због појединаца који су слободни у избору радне средине ни због променљиве пословне климе. Супротно предузећу, породица је кључна и трајна јединица трансмисије генерацијског наслеђа (језик, вера, вештине, навике, идеале итд.) које се прилагођава новим покољењима.

Инсистирањем на колективном, Хазони гради тезу о настанку државе из нижих колективитета зарад потребе остваривања заједничке одбране, правде и религије. Славећи поглаваре племена који су стварали државе кроз историју, аутор одбацује стару и широко прихваћену тезу о настанку државе као изразу сагласности појединаца о регулацији општих питања зарад личних интереса. Такође, поред овог начина слободног удруживања племена Хазони истиче да се држава може успоставити и освајањем. Свакако, потреба регулације одбране, религије и правде је израз потребе заједнице да из стања анархије пређе у стање државе. Супротно анархији и империји, нација и национализам представљају оне концепте који најделотворније сажимају идеје слободе, оданости, напретка итд. Чак и када на територији једне земље живе национал-

не мањине, Хазони сматра да оне итекако могу бити функционални део друштва једне земље уколико поштују начела већинске заједнице.

Слободна нација не спутава друге нације да се развијају. Задржавањем различитих политичких поредака, а не њиховим унификавањем у империјалном оквиру, ствара се плодно тло за развој компетитивних друштвених система који могу бити делотворни за свеукупни развој једног народа. На глобалном нивоу, Хазони није присталица изолационизма, већ је заговорник идеје о потреби тражења компромисних решења између независних и суверених нација. Овакав концепт искључује постојање некакве светске (а у суштини империјалне) владе или федерације будући да се њихова владавина не заснива на искуству (као темељу међуљудских односа), већ на универзалним начелима која нису примењива на све људе света. Идеал слободних и независних нација, по аутору, није супротстављен тежњи за остварењем општег мира. Наиме, само слободне нације могу бити гарант светског мира будући да ниједна слободна нација неће желети да успостави поредак међународне домина-

ције остављајући већину света у инфериорном положају.

Премда се књизи *Врлина национализма* могу замерити одређени недостаци (симплификација концепта нације и империје, недостатак детаљне анализе концепта нације код православних народа, неретка оштрина према ривалским концепцијама, политичка ангажованост, фокусирање на старозаветни модел

изградње нације и пренебрегавање феномена иредентизма), Хазонијева монографија представља штиво вредно читања зарад бољег упознавања политичких концепција које су супротне од оних тренутно доминантних на западу. Главне тезе ове књиге требало би да подстакну на додатно размишљање о национализму и његовим могућим предностима и манама.

* Овај рад је примљен 3. септембра 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 10. новембра 2021. године.